

BENEFITI I RIZICI KONCEPTA E-REZIDENCIJE IMPLEMENTIRANOG OD STRANE REPUBLIKE ESTONIJE**BENEFITS AND RISKS OF THE E-RESIDENCY CONCEPT IMPLEMENTED BY THE REPUBLIC OF ESTONIA**

Jovan Kron, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – INŽENJERSTVO INFORMACIONIH SISTEMA

Kratka sadržaj – Rad je fokusiran na otkrivanju benefita i rizika koji dolaze sa implementacijom koncepta e-rezidencije, na primeru Republike Estonije. Odabran je sistematski pregled literature kao metod istraživanja iz razloga što omogućava transparentnost, objektivnost i ponovljivost istraživanja. Takođe, ovakvim pristupom se dobija uvid o stanju objavljene literature na ovu temu. U radu je objašnjeno sprovođenje sistematskog pregleda literature, a na kraju su analizirani dobijeni rezultati.

Ključne reči: E-rezidencija, benefiti, rizici, sistematski pregled literature.

Abstract – The paper is focused on discovering the benefits and risks that come with the implementation of the concept of e-residency, on the example of the Republic of Estonia. A systematic review of the literature was chosen as the research method for the reason that it enables transparency, objectivity and repeatability of the research. Also, this approach provides insight into the state of the published literature on this topic. The paper explains the process of conducting a systematic literature review, and finally analyzes the obtained results.

Keywords: E-residency, benefits, risks, systematic literature review.

1. UVOD

Rad predstavlja sistematski pregled literature iz oblasti e-residency, u daljem tekstu e-rezidencija. E-rezidencija je platforma koju je prva kreirala i lansirala državna uprava Estonije kao državni *start-up* 1. decembra 2014. godine. Preduslov za kreiranje platforme bila je napredna e-uprava države Estonije sa celim paketom svojih e-servisa koje građani Estonije koriste već dugi niz godina kao što su, na primer: provera zdravstvenih kartona, *online* glasanje, plaćanje poreza itd. Koncept se zasniva na kreiranju transnacionalnog digitalnog identiteta za podobne kandidate nezavisno od njihove lokacije ili državljanstva, što istim omogućava širok spektar pogodnosti. Cilj ovog rada jeste, pored sticanja uvida o dostupnoj literaturi na temu e-rezidencije, otkrivanje benefita koje imaju korisnici e-rezidencije, država Estonija i njeni

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bio dr Teodora Lolić, docent

građani, kao i svi ostali *stakeholder*-i, ali isto tako i ispitivanje rizika koje program e-rezidencije uzrokuje.

2. SISTEMATSKI PREGLED LITERATURE

Autor se odlučio za sistematski pregled literature, kao transparentan, objektivan i ponovljiv metod istraživanja koji za cilj ima stvaranje uvida o dostupnoj literaturi na zadatu temu, kao i da ponudi neke odgovore koji će možda doprineti daljem razvoju koncepta e-rezidencije kako u akademiji tako i u industriji.

2.1. Postavka istraživanja

Dva istraživačka pitanja koja su postavljena u ovom radu jesu:

- P1 – Koji su to benefiti e-rezidencije?
- P2 – Koji su to rizici e-rezidencije?

Za pretragu radova korišćena je *Google Scholar* indeksna baza. Termin pretrage koji je korišćen jeste „e-residency“, pretraga je za rezultat dala 1.580 radova.

2.2. Kriterijumi inkluzije i ekskluzije

Kako bi radovi postali primarna literatura za istraživanje neophodno je da zadovoljavaju kriterijum inkluzije, a odmah se odbacuju ako zadovoljavaju makar jedan kriterijum ekskluzije. Prikaz kriterijuma inkluzije i ekskluzije dat je u okviru Tabela 1. Inicijalno, u fazi identifikacije, termin pretrage definisan u potpoglavlju 2.1 rezultovao je sa 1.580 radova. Zatim je izdvojeno 50 najrelevantnijih radova na osnovu definicije relevantnosti koju implementira *Google Scholar*.

U fazi inicijalnog pregleda, odnosno *screen*-ovanja, izbačeno je ukupno 41 rad zbog ispunjavanja kriterijuma za ekskluziju postavljenim u Tabela 1.

Dvadeset radova je izbačeno zbog nedostupnosti celog teksta za procenu odnosno, $NDC=20$. Devet jer nisu relevantni za temu e-rezidencije, odnosno $I(1)=9$. Sedam jer su knjige, odnosno $I(2)=7$. Jedan jer je u pitanju prezentacija, odnosno $I(3)=1$. I konačno, četiri jer su ili diplomski ili master radovi, odnosno $I(4)=4$. U fazi ispitivanja podobnosti detaljno je pročitano svih devet radova koji su prošli inicijalni pregled, a izbačena su dva zbog površno opisanog ili samo navedenog pojma e-rezidencije, odnosno $PO=2$.

Na kraju procesa selekcije, u korpus primarnih studija spadaju 7 radova, njihovi detalji prikazani su u Tabela 2.

Tabela 1. Kriterijumi inkluzije i ekskluzije

Tip kriterijuma	Kriterijum	Šifra	Detalji kriterijuma
Ekskluzija	Nije dostupan u celini	NDC	Rad nema dostupan ceo tekst za procenu
	Irelevantno	I	I(1): Članak nije relevantan za temu e-rezidencije I(2): Rad je izvorno knjiga I(3): Rad je prezentacija I(4): Rad je diplomski ili master rad
	Površan opis	PO	Pojam e-rezidencije je samo naveden ili površno opisan
Inkluzija	Tematski fokusiran	TF	Pojam e-rezidencije je detaljno definisan i fokus je celog članka

3. DESKRIPTIVNA STATISTIKA

U ovom poglavlju će biti objašnjeni rezultati analize primarnih studija, sa aspekta deskriptivne statistike. Broj primarnih studija koji se koristi u svrhe deskriptivne statistike je sedam, to jest, celokupni korpus primarnih studija.

Iz Tabela 2 može se uočiti opadanje broja objavljenih radova, koji su ušli u primarni korpus studija, od 2015. godine tj. najviše ih je bilo 2015. godine – 4 rada, zatim 2016. godine – 2 rada i konačno 2017. godine – 1 rad.

Tabela 2. Korpus primarnih studija

Država	Godina	Referenca
Estonija	2015	[1]
Estonija	2016	[2]
Estonija	2016	[3]
Švedska	2015	[4]
Estonija	2017	[5]
Estonija	2015	[6]
Estonija	2015	[7]

Kada je reč o autorima, jedan autor se ističe sa dva objavljena rada na temu e-rezidencije, a to je Prause Gunnar sa radovima [3] i [5]. Ostali autori doprinose na datu temu sa jednim radom.

Država koja se najviše bavi istraživanjem pojma e-rezidencije je Estonija, koja je i implementirala ovaj koncept. Jedan rad na ovu temu napisali su istraživači iz Švedske [4].

Primetno je da većina radova obuhvata definiciju pojma e-rezidencije gde samo jedan rad iz korpusa primarnih studija odstupa ovom trendu, a to je rad [5].

Iz deskriptivne statistike se može zaključiti da su publikacije na temu e-rezidencije lokalizovane na samu državu Estoniju, kao i da interesovanje za ovaj koncept opada iz godine u godinu.

4. BENEFITI E-REZIDENCIJE

Kada je reč o benefitima e-rezidencije, jasno je sa Slika 1 da su u literaturi najzastupljeniji sledeći benefiti: digitalno potpisivanje i verifikacija autentičnosti digitalnih dokumenata i ugovora, sprovođenje elektronskog bankarstva i registrovanje kompanije u Estoniji.

Odmah nakon toga slede: pristup jedinstvenom evropskom području plaćanja (engl. *Single Euro Payments Area – SEPA*), enkripcija i prenos dokumenata, pristup e-upravi Estonije, pristup međunarodnim dobavljačima usluga plaćanja itd.

Ovakav rezultat analize korpusa primarnih studija poklapa se sa tvrdnjom autora rada [1] koja glasi „U stvarnosti, još od uvođenja koncepta, održavamo utisak da su višebrojni zadaci na koje e-rezidencija odgovara svedeni na jedan glavni cilj: privlačenje investicija u Estoniju registracijom kompanije u Estoniji sa karticom e-rezidencije“. Osim korisnika programa e-rezidencije, benefite imaju i sama država Estonija kao i ostali *stakeholder*-i.

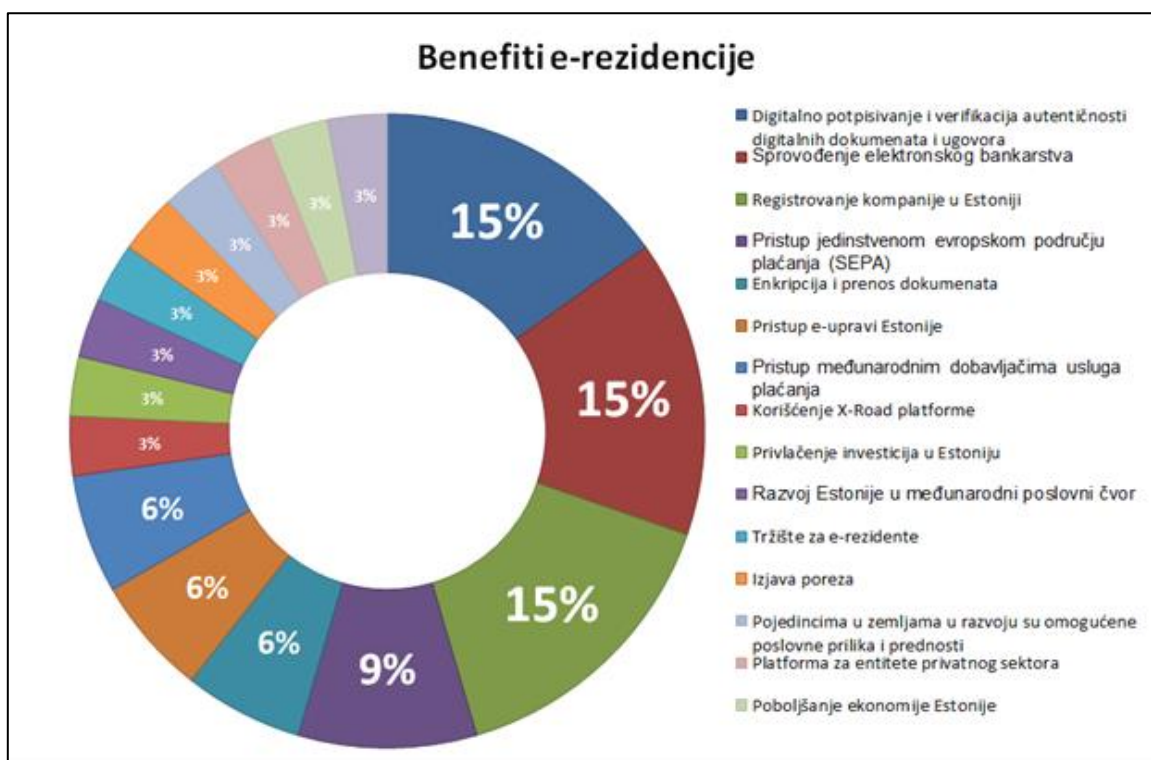
Ekonomski napredak se ne ogleda direktnim oporezivanjem e-rezidenata, već dodatnim prihodom koji estonske kompanije generišu prodajom svojih proizvoda i usluga. Dodatno, država je privukla neprekidnu pozitivnu pažnju medija bez marketinških troškova. Ova pažnja sama po sebi može, dugoročno, povećati spoljnotrgovinske investicije, turizam i izvoz [7].

Mišljenja autora radova [6] i [7] se poklapaju u smislu postojanja posebnog tržišta za e-rezidente gde postoji prilika da privatni sektor razvija različite usluge u okviru platforme, ali i da poslovne prilike ili neprofitne organizacije proisteknu iz same zajednice e-rezidenata.

5. RIZICI E-REZIDENCIJE

Prilikom analize korpusa primarnih studija, uočeno je samo šest rizika, gde svaki od njih podjednako predstavlja potencijalni problem. Razlog ovakvog stanja nalazi se u tome što se samo mali broj radova bavi rizicima, tačnije samo dva, [1] i [7].

Pored problematike održavanja dobre komunikacije i odnosa sa javnošću, javlja se i jedan rizik političke prirode.

Slika 1. *Benefiti e-rezidencije*

Vladina doslednost potrebna je za održavanje finansiranja i zakonodavnih prioriteta u različitim koalicijama moći. Nova vladajuća koalicija ne bi nužno okončala projekat, ali da bi ova vrsta inicijative sa više aktera uspeła, mnoge različite vladine agencije moraju biti posvećene njenom uspehu.

Glavni politički izazov jeste, dakle, održati važnost projekta za vladajuću koaliciju, osiguravajući na taj način trajni mandat za proširenje projekta i istovremeno zadržavajući nezavisnost projekta od bilo koje određene političke ili vladine grupacije [7].

Sasvim očito, veliki deo rizika svodi se na samu tehnologiju pomoću koje, i nad kojom je, izrađena platforma e-rezidencije.

Moguća zloupotreba digitalnog identiteta najveća je tehnološka pretnja, jer je sigurnost identiteta korisnika glavni preduslov e-rezidencije. Dodatno, konstantno postoji pretnja od sajber napada [7].

Autori rada [1] smatraju da je stvarni kapacitet estonskog Odbora policije i granične straže precenjen, a dodeljen zadatak provere kandidata e-rezidencije potcenjen. Ovo za rezultat ima da proces selekcije nije krajnje uspešan.

6. ZAKLJUČAK

Platforma e-rezidencije pokrenuta od strane Estonije neosporivo je pionirski projekat koji nudi čitav niz benefita, kako za same korisnike, tako i za Estoniju i čitav privatni sektor.

Najprivlačniji benefiti za svetske preduzetnike jesu: registrovanje firme, vršenje bankovnih usluga, kao i regulisanje svih svojih pravnih obaveza, nezavisno od svoje lokacije. Benefiti daleko nadmašuju poznate rizike, ali platforma mora da ima kontinualni razvoj i

unapređenje kako bi ovo stanje bilo zadržano ili, u još boljem slučaju, poboljšano.

7. LITERATURA

- [1] T. Kerikmäe and S. Särav, "Legal impediments in the EU to new technologies in the example of e-residency," *Balt. J. Law Polit.*, vol. 8, no. 2, pp. 71–90, 2015, doi: 10.1515/bjlp-2015-0019.
- [2] G. Aavik and R. Krimmer, "Integrating digital migrants: Solutions for cross-border identification from E-residency to eIDAS. A case study from Estonia," *Lect. Notes Comput. Sci. (including Subser. Lect. Notes Artif. Intell. Lect. Notes Bioinformatics)*, vol. 9820 LNCS, pp. 151–163, 2016, doi: 10.1007/978-3-319-44421-5_12.
- [3] G. Prause, "E-Residency: a business platform for Industry 4.0?," *Entrep. Sustain. Issues*, vol. 3, no. 3, pp. 216–227, 2016, doi: 10.9770/jesi.2016.3.3(1).
- [4] B. A. Kaun and S. Opermann, "E-residency – the beginning of a new era or the end of citizenship as we know it?," pp. 1–2, 2015.
- [5] G. Prause, "e-Residency: Towards international business 4.0," *J. Bus. Res.*, vol. 2011, no. March, 2017.
- [6] A. Saggi and W. Anukoonwattaka, "Trade Insights," no. 8, pp. 1–14, 2015.

- [7] T. Kotka, C. I. V. A. del Castillo, and K. Korjus, "Estonian e-Residency: Redefining the Nation-State in the Digital Era," no. 3, pp. 1–16, 2015, [Online]. Available: <http://www.politics.ox.ac.uk/materials/publications/14883/workingpaperno3kotkavargaskorjus.pdf>.

Jovan Kron rođen je u Zrenjaninu 1997. godine. Osnovne akademske studije na Fakultetu tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu upisuje 2016. godine, smer Inženjerstvo informacionih sistema, a iste završava 2020. godine.